

ความสำคัญของปัญหา

การส่งออกมีความสำคัญและเป็นความหวังของประเทศในการสร้างสรรค์การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ นอกจากรายได้จากการส่งออกที่สร้างรายได้ให้กับประเทศ การส่งออกสามารถช่วยให้สามารถนำเข้าสินค้าได้มากขึ้นทั้งสินค้าอุปโภคบริโภคและสินค้าทุน ซึ่งการนำเข้าสินค้าทุนทำให้กิจกรรมการผลิตเป็นไปได้อย่างต่อเนื่อง รายได้จากการส่งออกได้ช่วยให้ไทยมีสภาพคล่องในการนำเข้าที่ต้องจ่ายด้วยเงินตราต่างประเทศ รวมทั้งช่วยป้องกันการเกิดวิกฤตการณ์หนี้สินระหว่างประเทศเพราะเงินตราต่างประเทศที่ได้รับมาจากการส่งออกสามารถนำมาผันสู่การชำระหนี้ด้วยเงินตราสกุลนั้น ๆ ได้โดยไม่จำเป็นต้องกังวลเรื่องอัตราแลกเปลี่ยนอีกด้วย จากบทบาทและความสำคัญเหล่านี้ของการส่งออกทำให้การส่งออกของไทยควรจะต้องสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและไม่มีการหยุดชะงัก

แต่การส่งออกของไทยในปี 1996 ได้เกิดความชะงักงันอย่างคาดไม่ถึง เมื่อตัวเลขอัตราการเจริญเติบโตที่ภาครัฐบาลและภาคเอกชนได้ร่วมประชุมปรึกษากันว่าจะสามารถเติบโตได้ถึง 14 % กลับลดลงเหลือเพียง 0.34 % เท่านั้น ทั้งนี้ตั้งแต่ปี 1986 เป็นต้นมาการส่งออกของไทยไม่เคยขยายตัวต่ำกว่า 13 % เลย และในปี 1988 ยังขยายตัวได้ถึง 34.59 % อีกด้วย นอกจากนี้ก่อนเกิดความชะงักงันดังกล่าว การส่งออกของไทยก็ขยายตัวได้ถึง 20.91 % ในปี 1994 และ 23.62 % ในปี 1995

ความคิดเห็นต่อเรื่องความชะงักงันในการส่งออกในปี 1996 มีค่อนข้างหลากหลาย ทั้งเรื่องการลดค่าเงินหยวนของจีนในปี 1994 การที่ค่าแรงของไทยมีราคาสูงขึ้น การที่โครงสร้างการผลิตของไทยล่าช้าลง การไม่สามารถกระจายตลาดสินค้าส่งออกไปยังประเทศอื่นๆได้

ความล่าช้าในการขนส่งออกจากท่าเรือ การถูกกีดกันทางการค้า รวมไปถึงการทุจริตภาษีมูลค่าเพิ่มในปี 1985 และมีการกวาดล้างขบวนการทุจริตได้ในปี 1996 ซึ่งมีผลทำให้ฐานการค้าขนวน อัตราการเจริญเติบโตของการส่งออกสูงเกินกว่าความเป็นจริง ในขณะที่ความคิดเห็นเหล่านี้ยังไม่ได้รับการพิสูจน์ที่แน่ชัดก็ได้เกิดเหตุการณ์วิกฤตการณ์เศรษฐกิจในเดือนกรกฎาคม ปี 1997 ขึ้น ทำให้ตัวเลขการขยายตัวของการส่งออกภายหลังจากปี 1996 ไม่สามารถนำมาสร้างภาพของความเป็นจริงได้ว่าความชะงักงันในปี 1996 เกิดมาจากสาเหตุใดกันแน่

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการส่งออกที่เกิดความชะงักงันในปี 1996 จะไม่ใช่ปัจจัยหลักในการก่อให้เกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในปี 1997 แต่ก็ถูกกล่าวหาตึงถึงในการเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจของไทยไม่แข็งแกร่งพอที่จะรับการโจมตีค่าเงินบาท แนวความคิดในการปรับโครงสร้างการส่งออกจึงเริ่มมีความจริงจังมากขึ้น แต่ด้วยความขาดแคลนสภาพคล่องทางการเงินของประเทศในขณะนั้น ทำให้การปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อการส่งออกยังคงเป็นไปได้อย่างล่าช้า

ความสนใจในเรื่องการปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อการส่งออกไม่ได้เริ่มเกิดขึ้นเพียงเพราะความชะงักงันในการส่งออกในปี 1996 และการเกิดวิกฤตการณ์ที่ตามมาในปี 1997 แต่ได้ก่อตัวขึ้นเมื่อหลายฝ่ายพบว่าความสามารถในการส่งออกของไทยเริ่มลดลงเรื่อย ๆ ด้วยข้อสังเกตที่ว่า ต้นทุนค่าจ้างแรงงานของไทยเริ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับแรงงานฝีมือเริ่มที่จะขาดแคลน รวมทั้งค่าเงินบาทที่มีผู้วิจารณ์กันมากกว่าแข็งเกินความเป็นจริง (Overvalue) ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ต่างรวมกันทำให้ราคาสินค้าส่งออกของไทยแพงกว่าสินค้านำเข้าจากประเทศอื่น

แรงกดดันจากความสามารถในการแข่งขันที่ลดลงเรื่อย ๆ ประกอบกับแรงกดดันจากการชะลอตัวของการนำเข้าของตลาดที่สำคัญเช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และของการค้าโลกโดยรวม จึงน่าจะทำให้การส่งออกของไทยขยายตัวได้อย่างยากลำบากมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าแต่เดิมอัตราการขยายตัวของการส่งออกของไทยในช่วงปี 1986 - 1989 มีการขยายตัวในอัตราที่มากกว่า 27 % ถึงสามในสี่ปี และอัตราการขยายตัวที่ต่ำที่สุดคือ 20.70 % แต่ในช่วงทศวรรษที่ 1990 คือตั้งแต่ปี 1990 - 1996 กลับไม่มีการขยายตัวที่สูงกว่า 24 % เลย และยังมีการขยายตัวที่ต่ำที่สุดเพียง 13.67 % ในปี 1992 หากไม่รวมถึงปี 1996 ที่เกือบจะไม่มี การขยายตัวเลย

แม้ว่าอัตราการขยายตัวของการส่งออกประมาณ 15- 20 % จะเป็นตัวเลขที่ไม่ได้นำวิกฤตเท่าใดนักเมื่อไม่ได้มีการเปรียบเทียบกับอดีตที่ผ่านมา และยังคงถือได้ว่าเป็นการขยายตัวที่ค่อนข้างน่าพอใจในระดับหนึ่ง แต่สิ่งที่เป็นที่น่ากังวลคือแนวโน้มของอัตราการเจริญเติบโตของการส่งออกที่ลดลงจากปลายทศวรรษ 1980 แนวโน้มของการชะลอตัวของการส่งออกเช่นนี้อาจจะยังไม่เกิดผลที่รุนแรงในช่วงต้นทศวรรษ 1990 แต่ก็แฝงไว้ด้วยปัญหาที่ยังไม่สามารถมองเห็นได้ในขณะนั้น คือ ปัญหาจากแรงกดดันของการชะลอตัวของตลาดการส่งออกที่สำคัญ และ ปัญหาจากแรงกดดันของการลดลงของความสามารถในการแข่งขัน

ความชะงักงันในการส่งออกในปี 1996 จึงอาจจะเป็นผลผลิตจากการชะลอตัวตั้งแต่วางต้นทศวรรษ 1990 หรืออาจจะเป็นเพราะปัจจัยอื่นใดที่เกิดขึ้นอย่างกระทันหัน หรืออาจจะ เป็นเพราะเหตุผลทั้งสองด้านประกอบกัน

อย่างไรก็ตาม ทั้งประเด็นการชะลอตัวของการส่งออกของไทยในช่วงต้นทศวรรษ 1990 และในปี 1996 จึงเป็นเหตุการณ์สำคัญที่จะกระตุ้นให้นักวิชาการด้านการค้าระหว่างประเทศให้ ความสนใจในการทบทวนความสามารถในการแข่งขันของสินค้าส่งออกของไทย การหาแนวทาง ในการป้องกันผลกระทบจากการชะลอตัวของการนำเข้าของตลาดที่สำคัญ รวมทั้งการหาสาเหตุที่ แท้จริงของความชะงักงันอย่างกระทันหันของการส่งออกในปี 1996 อย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ในความพยายามที่จะรักษาให้อัตราการขยายตัวของการส่งออก การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการ ยกระดับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนไทยโดยส่วนรวมให้มีเสถียรภาพอย่างต่อเนื่องสืบไป

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและการขยายตัวของการส่งออกของไทยรายสินค้า และประเทศคู่ค้าในช่วงทศวรรษ 1990 โดยเน้นวิกฤตการณ์การส่งออกชะลอตัวใน ช่วงกลางทศวรรษ
2. ศึกษาและอธิบายถึงองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าการส่งออกของไทย รายสินค้าและรายประเทศผู้นำเข้า
3. อธิบายสาเหตุการชะลอตัวของการส่งออกของไทยเป็นรายสินค้าและรายประเทศ ผู้นำเข้า
4. เสนอแนะนโยบายเพื่อส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวของการส่งออกอย่างต่อเนื่อง

วิธีการศึกษาโดยย่อ

การวิเคราะห์ปัญหาการส่งออกชะลอตัว อันดับแรกจะได้แยกอัตราการขยายตัวของ การส่งออกของไทยออกเป็น ส่วน ๆ เพื่อสังเกตผลกระทบจากการขยายตัวของ การนำเข้าในตลาด สำคัญที่รองรับสินค้าของไทย (Growth Effect) ผลของการเปลี่ยนแปลงรสนิยมการบริโภค (Commodity Composition Effect) และ ผลทางความสามารถในการแข่งขัน (Competitiveness Effect) ด้วยแบบจำลองส่วนแบ่งตลาดคงที่ (CMS : Constant Market Share Model) จากนั้นจะได้ทำการศึกษาปัจจัยที่กำหนดส่วนแบ่งการตลาดของไทยในระยะยาว ซึ่งจะแบ่งได้เป็นสองด้านที่สำคัญคือ ปัจจัยด้านราคา (Price competitiveness) และปัจจัย ด้านที่ไม่ใช่ราคา (Non - price competitiveness) ด้วยวิธีการทางเศรษฐมิติ (Econometrics) แต่กระนั้น ผลการศึกษาด้วยวิธีการเศรษฐมิติอาจจะไม่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของ ส่วนแบ่งการตลาดในระยะยาวที่เกิดขึ้นได้ครบถ้วนสมบูรณ์จึงจะได้ทำการวิเคราะห์ปัจจัยอื่น ๆ ที่ ไม่ได้รวมไว้ในสมการเศรษฐมิติ (Residuals) ในเชิงพรรณนาประกอบกันอีกทางหนึ่ง และใน ส่วนสุดท้าย เนื่องจากสมการเศรษฐมิติไม่สามารถอธิบายปัญหาที่เกิดขึ้นในปีใดปีหนึ่งที่มี ลักษณะผิดปกติไปจากแนวโน้มระยะยาวได้ จึงจะได้แยกทำการวิเคราะห์ปัญหาความชะงักงันใน การส่งออกของไทยในปี 1996 เป็นเอกเทศ โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ และวิธีการทางสถิติเชิงพรรณนา

แหล่งที่มาของข้อมูล

ข้อมูลทั้งหมดเป็นแบบทุติยภูมิ โดยแหล่งที่มาของข้อมูลที่สำคัญคือ

1. International Trade Statistics Yearbook ซึ่งให้ข้อมูลการนำเข้าสินค้ารายสินค้าตามรหัส SITC (เฉพาะบางรายการ) ของแต่ละประเทศซึ่งนำเข้าจากโลก ข้อมูลส่วนนี้สามารถหาได้จาก ห้องสมุดขององค์การสหประชาชาติ
2. Direction of Trade Statistics Yearbook จัดทำโดย IMF ให้ข้อมูลการนำเข้าสินค้ารวม ซึ่ง แต่ละประเทศนำเข้าจากประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ข้อมูลส่วนนี้ใช้จากห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. โปรแกรม Menucom ซึ่งให้ข้อมูลการส่งออกรายสินค้าของไทย ตามรายการสินค้าส่งออก สำคัญ ซึ่งกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์ เป็นผู้เรียบเรียงมาจากรหัส HS อีก ครั้งหนึ่ง ข้อมูลนี้บรรจุในแผ่นดิสก์ สามารถติดต่อได้ที่ศูนย์สถิติการพาณิชย์ กรมเศรษฐกิจ การพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์

4. ไมโครฟิช ซึ่งจัดทำโดย Trade Division ขององค์การสหประชาชาติ บรรจุข้อมูลเช่นเดียวกับที่มีอยู่ใน International Trade Statistics Yearbook แต่มีครบทุกรายการสินค้า ข้อมูลนี้มีอยู่ที่ห้องสมุดของกรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์
5. International Financial Statistics Yearbook ของ IMF ให้ข้อมูลอัตราแลกเปลี่ยน ดัชนีราคา เพื่อคำนวณอัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริง ข้อมูลนี้ใช้ที่ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
6. Statistics Yearbook ของประเทศต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้มีอยู่ที่ห้องสมุดองค์การสหประชาชาติ

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตของตลาดที่ใช้ในการศึกษา

ประเทศผู้นำเข้าที่นำมาศึกษา คือ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น สหภาพยุโรป(ถือเป็นตลาดเดียว) และสิงคโปร์ รวม 4 ตลาด

2. ขอบเขตของประเทศคู่แข่งที่ใช้ในการศึกษา

ประเทศคู่แข่งที่นำมาศึกษามีด้วยกัน 9 ประเทศ ได้แก่ จีน ฮองกง อินเดีย อินโดนีเซีย เกาหลีใต้ มาเลเซีย เม็กซิโก ฟิลิปปินส์ และ สิงคโปร์

3. ขอบเขตของสินค้าที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาด้วยแบบจำลองส่วนแบ่งการตลาดคงที่ (CMS) จะได้ศึกษาเป็นรายสินค้า และกลุ่มสินค้า โดยสินค้าที่ใช้ในการศึกษาใช้รหัสตาม รายการสินค้าส่งออกสำคัญ ที่เรียบเรียงโดยกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์ ซึ่งมีมูลค่าการส่งออกโดยเฉลี่ยในปี พ.ศ. 2537 - 2838 ซึ่งเป็นช่วงสองปีก่อนเกิดวิกฤตการณ์ความชะงักงันในการส่งออก มากกว่า หนึ่งหมื่นล้านบาท หรือมีสัดส่วนการส่งออกโดยเฉลี่ยตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2529 - 2538 เป็น 20 อันดับแรก

รายละเอียดของรายการสินค้ารวม 23 ชนิดสินค้าที่เข้าตามหลักเกณฑ์ และการเทียบรหัส SITC และการแบ่งกลุ่มสินค้าออกเป็น 5 กลุ่ม คือ กลุ่มสินค้าเกษตร กลุ่มอาหารแปรรูป กลุ่มวัสดุแปรรูป กลุ่มสิ่งทอ และ กลุ่มเครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ ได้แสดงไว้ในภาคผนวก

อย่างไรก็ตามรายการสินค้าทั้ง 23 สินค้านี้เป็นเพียงกรอปรายการสินค้าอย่างมากที่จะศึกษา บางประเทศหรือบางตลาดอาจจะไม่ได้ศึกษาครบทุกสินค้าเพราะไม่มีข้อมูลที่เพียงพอ ส่วนการศึกษาด้วยวิธีการเศรษฐกิจมิติจะได้ศึกษาเฉพาะสินค้ารวม (Total Products) เท่านั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจโครงสร้างและลักษณะการขยายตัวของการส่งออกของไทยในช่วงทศวรรษ 1990 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์การส่งออกในปี 1996
2. ทราบองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงของการส่งออกของไทยในช่วงทศวรรษ 1990
3. เข้าใจเหตุผลที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของการส่งออกของไทยในช่วงทศวรรษ 1990
4. สามารถเสนอแนะแนวทางในการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาการส่งออกชะลอตัวขึ้นอีกในอนาคต